

KÖZÉPEURÓPAI KÉRDÉSEK

A NÉMET „MITTELEUROPA“ ÉS A DUNAVÖLGYI ÖSSZEFOGÁS

A Habsburg-trón összeomlásával egy társadalmilag kényszeregyensúlyon alapuló birodalom hull széjjel. A Habsburg foglaltság a történelmi fejlődés szempontjából szerves egységbe tartozó területen folyt le, de a világháború elvesztésével az elnyomott nemzetiségi és osztályerők szétfeszítik ennek az egységnek mesterséges politikai keretét. A Monarchia nemzetiségi autonómiákra oszló átmentésének, a félmegoldást ajánló Renner-féle tervnek éppen úgy nincs már történelemalakító ereje, mint *Jászi Oszkár* „Dunai Egyesült Államok” elméletének. Késő már ahhoz, hogy a magyarság előtt új célkitűzésként álljon a szétesés, a magárahagyottság napjaiban, késő ahhoz, hogy gyökeret verhessen a győzelem napjait élő nemzetiségeknel. Ki emlékeznék ezekben a napokban az emigráns Kossuth látnoki szavaira, a történelmi valóság szemlélet biztos távlatokat nyújtó tanácsára, hogy a kis népek számára csak egy kiút lehetséges: a szövetség útja, mert különben „ha minden egyes dunai nemzetnek sikerülne is népe köré gyűjteni a most máshova tartozó fajrokonait, legfeljebb másodrendű államot alkothatna, melynek a függetlensége örökös veszélyben forogna s mely szükségképpen alá lesz rendelve idegen befolyásnak.”

A nemzetiségi elv a Dunavölgyében újra egymás legyűrésével érvényesül, s a Dunavölgye népi és gazdasági összhangjára, a középeurópai kis népeknek a nemzetiségi szabadságjogok kölcsönös tiszteletén alapuló közös biztonságára a béketárgyalásokon senki sem gondol.

Két hatalom között

A hatalmi ambíciókat növelő fasiszta Olaszország hamarosan szembeállítja egymással a kis dunavölgyi államokat. Az új Olaszország Ausztriában a régi osztrák katonai dicsőséget élesztő Heimwehrt támogatja, míg Magyarországon előtt területi változtatások reményét csillogtatja meg, hogy ezzel jóidőre meggyőztesen minden közeledési lehetőséget kizárja és a Monarchia területéből részesült győztes kis államok szövetsége, a Kis-Antant között. Pedig ezeknek az államoknak természetesen egymásrautaltságát mi sem mutatja jobban, mint az a tény, hogy a Kis-Antant az ellenséges légkör ellenére még 1929-ben és 1930-ban is a magyar kereskedelmi kivitel 57, illetve 54 százalékát veszi föl.

1933-ban a hitlerizmus uralomra jutásával a német imperializmus is új erőre kap. Míg Olaszországnak gyarmati törekvései megoszlottak a Balkán, illetve a Dunavölgye és Afrika között, az új Németország távoli gyarmatainak visszaszerzésére egyelőre nem gondolhat s teljes erejével keleti terjeszkedési tervének felélesztéséhez fog.

Nem csoda, ha a német imperializmus feltűnése az olasznál is nagyobb hullámokat ver a Dunavölgye politikai életében. Hitler uralomra jutása után két héttel aláírásra kerül Genfben a Kis-Antant külpolitikai egységének és gazdasági szolidaritásának okirata, amely később, német külpolitikai mesterkedésre, oly sok viszontagságon megy át. Olaszország is fokozottabb tevékenységbe kezd a német akció megelőzésére. Ausztriával és Magyarországgal hamarosan megalkotja az u. n. Római Egyezményt. Kötelezi ezeket az államokat, hogy az ő előzetes megkérdezése nélkül nem fognak más államokkal politikai tárgyalásba, bármilyen gazdasági együttműködéshez is csak külön-külön kezhetnek s a megegyezések csak kétoldaliak lehetnek. Ezzel utját akarja vágni a két

dunai államcsoport szerves kapcsolatainak. Cserébe Ausztriának a német terjeszkedéssel szemben támaszt s mindkettőjüknek gazdasági segítséget ígér.

Eleinte Ausztriából indul is sok nyersfa Olaszországba, de ezt jó részt az osztrák fűrész, papír és cellulózé ipartól vonják el, tehát Ausztria gazdasági életén ez nem nagyon könnyít. Észszerűtlen erdőirtások kezdődnek, hogy a kétirányú szükségletnek eleget tegyenek, s az eredmény: Olaszország százmilliós elszámolatlan tartozása. Így is az 1933-ban Ausztriából exportált áruknak mindössze 10.5 százaléka jut Olaszországra, 1937-ben pedig 13.2 százaléka. Magyarországnak Olaszországgal való külkereskedelmi kapcsolatai csupán 1936 körül, tehát az abesz-szin háború idején mutattak némi emelkedést, de az ausztriai mennyiségnél még ebben az évben is alul maradnak.

Maga a *Popolo di Roma* igyekszik is csupán politikai oldaláról elszámolni a Római Egyezményt: „Az egyezményből legtöbb hasznot húzott Ausztria, amit Olaszország katonailag megvédett tragikus vége után. Második Magyarország, amelyet Olaszország óvott meg attól, hogy Sándor király meggyilkolásába, mint bűnrésztet belekeverjék. Olaszországot viszont bőven kárpótolta az, hogy Ausztria és Magyarország nem csatlakoztak a szankcionista államok közé.”

Olaszország azonban maga rántotta be mindkét államot kalandos terveibe. 1934 februárjában ő segítette szétzúzni az osztrák demokráciát és munkásmozgalmat, az ország védelmi erejét is meggyöngyítve ezzel, s ő segítette nyeregbe, ahol csak lehetett, a többi dunavölgyi kis államban is a parancsuralmat. Nem rajta múltott, hogy a szabadságerők elfojtásával a német és nem a saját imperiálizmusának könnyítette meg az útját.

Német előretörés

A világoralmi terjeszkedésről álmódó német nagyipar nem kívánhatott jobb élelmiszer és nyersanyagbázist a Dunavölgyénél. Mint feltevő piac is komoly számításba jön s a német birodalommal határos területek közül az egyedüli, amelyet több és egymással viszályban élő kis nép birtokol.

1933-tól kezdve Németország, *Schacht* dr. irányításával, fokozatosan elfoglalja az első helyet a Bécs-Budapest-Konstantinápoly vonalra eső államok külkereskedelmében. Gazdasági válság van, a dunavölgyi termékeknek, kivéve a petróleumot, alig van kereslete a világpiacon. Németország az egyedüli, amely elfogad innen minden mezőgazdasági és nyersterméket, bármilyen magas áron, akkor is, ha közvetlen szükségét nem érzi még. Egyetlen föltétele, hogy pénz helyett ipari termékkel meg üzem felszerelésekkel fizet, ha részt engednek neki a számára fontos termékek kiaknázásában.

Így vesz részt többek közt Magyarországon és Jugoszláviában a repülőgépgyártáshoz oly fontos alumínium nyersanyag, a bauxit kitermelésében. Így foglalja el az első helyet Romániában és Bulgáriában az I. G. Farbenindustrie kezdeményezésére tenyésztett szójabab kivitelénél, amely egyszerre takarmányt és ipari olajat is nyújt. Így veszi fel a versenyt Románia legelső petróleum vásárlójával, Olaszországgal szemben s 1936-ban már több, mint százezer tonnával többet vesz át. Jugoszlávia és Magyarország búzája, gyümölcse és húsa egyaránt Németország felé veszi az útját, 1936-ig megkétszerezve az odairányított exportot. A dunavölgyi államok egyoldalú gazdasági függősége így mind nagyobb lesz, mert ami egyharmada egy kis állam kivitelének, az Német-

ország viszontexportjában csak 1-2 százalék.

A gazdasági terjeszkedés könnyen előkészíti a talajt a politikainak. A német orientációt hirdető politikai csoportok immár az érdekelt bel-földi gazdasági körök támaszát is élvezik. Ezeknek a politikai csoportoknak segítségével, ha kell, Németország aláaknázza annak az államnak a belső rendjét, amely hatalmi terveivel szemben ellentállást fejt ki.

Külpolitikai viszonylatban különösen az aktív dunavölgyi gazdasági politikát folytató Csehszlovákia izolálására, általában a dunavölgyi ellentétek kiélezésére törekszik, nehogy olyan államszövetség jöhessen itt létre, amely gazdasági és adott esetben politikai kartell formáját vehesse fel vele szemben. Hiszen Magyarország, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia együttvéve Ausztria nélkül is több, mint háromnegyed millió négyzetkilométernyi területet és 50 milliónyi lakost jelentene, valószínű nagyhatalmat Németország félmilliónyi négyzetkilométeres területével és közel 70 millió lakosságával szemben.

Ennek a tömörülésnek a lehetősége annál inkább fennáll, mivel a nemzetközi gazdasági helyzet javulásával kezdik a dunai államok is észlelni, hogy Németországgal való egyoldalu kötöttségük természetes gazdasági kibontakozásuk rovására van. Erejükön felül hiteleztek már s a cserébe kapott, igen sokszor nélkülözhető ipari termékek árai jóval fölülmulják a világpiacon árat. Szeretnék megátolni az egyetlen vevő szerepének veszedelmes tultengését, aki még ráadásul rendszerint adós is marad.

Az új közeledési terv megint Csehszlovákiából jön, mint amely legjobban érdekelt benne s leginkább megőrizte a függetlenségét Németországgal szemben. S bár a Kis-Antant 1936-os pozsonyi értekezletén német nyomásra kimondják, hogy több hajlékonyságot engednek szövetségüknek, az egymásközi gazdasági kapcsolatokat sikerült Csehszlovákiának mégis kimélyítenie. 1933-tól 1937-ig Romániával való külkereskedelmi forgalma háromszorosára nő, Jugoszláviába való kivitele szintén, míg az onnan való behozatala megkétszereződik.

Csehszlovákia a Kis-Antant és a Római Egyezmény dunai államai közt is együttműködést kezdeményez. Megóvnák ezzel a Dunavölgyét attól, hogy rivális nagyhatalmak küzdőtere legyen, amelyek ha megegyeznek is egymással, csak az itt élő kis népek rovására egyeznek meg. Hodzsa különösen a gabonafelesleg elhelyezésének szükségét hangoztatja, tekintve, hogy Ausztria és Csehszlovákia a három más mezőgazdasági állam gabonatermelésének közel 70 százalékát tudná felvenni, s kartellben nagyobb árat tudná elérni a világpiacon is az újra keresletnek örvendő dunai gabonának. A tervet Franciaország is helyesli, nem beszélve maguknak a dunai államok gazdasági köreinek helyesléséről, Magyarországot és Ausztriát is beleértve.

Akárcsak Hodzsa, a magyar *Hantos Elemér* is azt ajánlja a bécsi *Juristische Volkswirtschaftlicher Verlag* kiadásában megjelent könyvében a „Dunamedencéről“, hogy „a gazdasági érdek vezesse a politikait“. „A vámhatárok és önellátási törekvések megjelenése — írja — egy valamikor homogén területen, a Dunamedence szétválasztását eredményezte és egy sajátságos válságot a dunai államokban az általános gazdasági világválság keretein belül.“ Természetesen „nincs arról szó...“, hogy vissza akarnánk térni — reménytelen kísérletként — a múlt feltételeihez. A „legtermészetesebb“ megoldás számára „a munkafelosztás újra való rendezése olyan országok között, amelyek kiegészítik egymást.“

A tervet gyakorlati diplomáciai utra terelő Hodzsa a *Corriere della Sera*-ban tett nyilatkozatában már kész Rómát is bevenni a tárgyaló felek közé, nehogy az Magyarországot és Ausztriát újra elzárkózásra

késztesse.

Róma engedékeny is. Az abesszin és spanyol expedíciók katonailag is, pénzügyileg is kimerítették. De még engedékenyebb Németországgal szemben. A Berlin-Róma tengely megegyezésében ott szerepel a dunavölgyi államok átengedése a német gazdasági terjeszkedésnek, noha Olaszország, külpolitikai tekintélyének megőrzésére, továbbra is Ausztria és Magyarország pártfogójának játsza magát. Ennek azonban már semmi reális alapja nincs s Németország Ausztria fegyveres bekebelezésével meghiusít minden független Ausztriával számoló dunavölgyi tervet. Mindezt anélkül, hogy Olaszország a legcsekélyebb ellentállást is kifejtené. Pedig a féltett Brenner-hágóval Észak-Olaszország kapuja került Németország birtokába s az új német birodalom pár száz kilométeres távolságba jutott az Adriától.

„Ausztria hivatása“

Az Ausztria bekebelezésében oly nagy szerepet játszó *Seyss Inquart* kiadásában megjelenő *Alpenländische Korrespondenz* már jóval az Anschluss előtt óvást emelt az ellen, hogy Ausztriát valamilyen öncélú dunavölgyi tömörülésbe szervezzék. Ausztria — írta ez a lap — „egyedül nem tudna Középeurópában német hivatást betölteni, szükséges ehhez az egész német nép élő kapcsolata. A dunai államok újra rendezése a német nép centrális beépítése nélkül lehetetlenség és képtelenség volna.“

Ezt a gondolatmenetet viszi tovább a *Deutsche Volkswirtschaft* 1936 jul. 23-i száma: — „Ausztria hivatása az — írja —, hogy Németország hidja, sőt ugródeszkája legyen Délkelet felé. Ujra kell fonni szemenként az elszakadt hálót, felhasználva főleg a gazdasági egyezményeket.“

Ezek a gazdasági egyezmények Ausztria bekebelezése óta még féltelmesebb képet tárnak fel. A *Landwirtschaftliche Zeitung*, Darré élelmiszerügyi és földművelésügyi miniszter lapja az Anschluss után közli ennek a hálónak, az Ausztriával megnövekedett Nagynémetország külkereskedelmi forgalmának számadatait. Eszerint 1938-ban már Bulgária kivitelének 47.1 százaléka esik Németországra, Magyarország kivitelének 41 százaléka, majd Jugoszlávia következik 35.2, Görögország 32.2, Románia 26.9 és Csehszlovákia 22.6 százalékkal. Legtöbbet vásárol Németországtól Bulgária: importja 58.2 százalék, azután Jugoszlávia 42.7, Magyarország 41.2, Románia 38, Görögország 29.6 és Csehszlovákia 21.6 százalékot.

Ausztriával a Dunavölgyét Nyugateurópával összekötő közlekedési utak is Németország kezébe kerültek, a Duna felső folyásával együtt. Ez bátorítja fel a *Frankfurter Zeitung*ot, hogy kijelentse: „Az osztrák állammal együtt új hivatást is vettünk át Európa délkeletén“. Hogy milyen hivatást, arról a volt bécsi német követ, von *Papen* lebbentette fel a fátylat, a berchtesgadeni megegyezés első, még rózsaszínű napjaiban. „A német-osztrák megegyezés — jelentette ki a sajtónak — amit Hitler és Schuschnigg kötöttek, első lépés lehet a középeurópai nemzetek együttműködése felé. És hozzáfűzhetjük, hogy a régi Osztrák-Magyar Birodalom utódállamai, tehát Csehszlovákia, Magyarország, Jugoszlávia, Románia és Lengyelország csak nyernének, ha csatlakoznának a tervhez. Hogy a meglévő káros versengéseket megszüntesse, maga Németország kísérli meg, hogy Középeurópa nemzeteit valamilyen nemzetek commonwealth-jába szervezze Németország vezetése alatt.“

A megtévesztő hangu von *Papen*-féle nyilatkozatot Ausztria fegyveres elfoglalásának ténye hasznavehetővé tette. A német diplomáciának a dunavölgyi kis népek függetlenségét biztosító nyilatkozatok

áradatával kellett az utat maga előtt újra egyengetnie, Bismarckhoz hasonlóan, aki 1869-ben ismételtlen garantálta Franciaország „teljes biztonságát!”

Terület és termőföld

„Ime az én Afrikám!” — mondogatta Bismarck Európa délkeleti térképére mutatva, s azóta is szüntelenül előtérben áll a német imperializmus keleti terjeszkedésének terve. Hasse tanár és képviselő, a német statisztikai intézet igazgatója már 1908-ban jóslgatja, hogy „eljön az idő, amidőn Németország rábeszi kezét a Habsburgok államának romjaira.” (*Deutsche Grenzpolitik.*) Mások a nemzeti egység palástjába bunkolják a keleteurópai gyarmatszerzési törekvést s *Class* 1913-ban Lipcsében tartott beszédében már „minden németek egységes középeurópai összefogásáról” emlékezik meg.

Jön a világháború s 1915-ben hat nagyiparosokból és nagybirtokosokból álló német egyesület titkos emlékiratot intéz a kancellárhoz, amelyben igen világos szavakkal fogalmazza meg, hogy miben látják a háború célját. „Nagyszabású német gyarmati területet kell szerezni.... Az annakfált területeken létező minden gazdasági hatalmi eszköz, beleértve a nagy és középbirtokot is, német kézbe kell, hogy kerüljön.”

1917-ben a német vezérkartól inspirált *Erich Naumann* megszerkeszti „Miteleuropa” tervét, némi tekintettel az Osztrák-Magyar Monarchia érdekeire. Német irányítás alatt álló gazdasági önellátás terve ez, további háborús hódítások szolgálatában. Kezdetben ez a terv magyar haladószellemű barátokat is szerzett, akik a pánszláv imperializmusban látták meg a legveszélyesebb ellenséget, s a Monarchia korhadt gerendáit is szívesen pótolták volna újabbakkal. Azonban „a cárizmus összeomlott — urja Jászi Oszkár — a pánszláv imperializmus megbukott, majd a bresztlitovszki és bucuresti béke halomra döntötte ama demokratikus és békeszerető Középeurópa tervét... Nyilvánvalóvá vált, hogy Középeurópa immár csak, mint agresszív és militarisztikus alakulat jöhet létre, mint exkluzív német-magyar fegyverbarátság.”

A német imperialista haderő a háborús vereség után a Prahovavölgye petróleum telepeiről és Ukrajna termőföldjeiről húzódik vissza az anyaországba. Egy darabig értelmetlen volt újabb hódító tervekkel foglalkozni. Egyedül Karl *Haushofer*, müncheni egyetemi tanár, azelőtt tábornok, hirdet „geopolitikai” katedrájáról „német világtérpolitikát”. *Haushofer* egyetemi asszisztensét Rudolf *Hess*-nek hívják, aki később a *Mein Kampf* imperialista tételeinek megfogalmazásában segédkezik.

„Csak egy elég nagy terület biztosíthatja a földön egy nép számára léte függetlenségét” — olvassuk a *Mein Kampf Keleti Vájközösítés vagy Keleti politika* c. fejezetében. „Tisztán területi szempontból tekintve a dolgot, a Német Birodalom területi nagysága teljesen eltörpül ugynevezett világhatalmával szemben.” A nemzeti szocialista mozgalomnak „kiméretlenül, a „hagyományokra” és előítéletekre való tekintet nélkül bátran egy táborba toborzott népiünk erejével el kell indulnia azon az uton, amely létünk szükségességéből új területekre és új földre vezérli ezt a népet”. Hogy milyen területekre és milyen földre, arra is megkapiuk a választ. „Ha mi Európában új területekről és új termőföldről beszélünk, akkor csak Oroszország és az azt környező államok felé tekinthetünk.”

Naumann világháborús terve még kizárólagosabban éled újra. A Dunavölgye részeire esett, megoszolva egyik fél sem fékezheti a német hódító kedvet, s a hitlerizmus már béke időben minden belső erőt a támadó háború szolgálatába állított.

A Harmadik Birodalom tudományos mázu megfogalmazásában a német vezetés alatt álló Középeurópa a dunai kis államokon kívül kiterjedne a Balkánra, felölelné Ukrajnát, Lengyelországot, a balti államokat, nyugaton Elzász-Lotharingiát és Hollandia egy részét. A magából a német nemzet és kultúra zárt földje, maga az Ausztriával és a határos németlakta területekkel megnövekedett Nagynémetország. Magyarország a hid, amely az átmeneti és vegyesnemzetiségű, u. n. *Zwischeneuropával* összeköti, amely Danzig, Trieszt, Riga és Odessza között terül el s lényege a *Streudeutschtum*, a szórványnémetség. Ez összesen a nagy *Mitteleuropa*, amelyen — ezen elmélet szerint — a németiség sorsa a gótok óta szövődik s amelyen történeti elrendeléseként uralkodnia kell. (Dr. Heinrich Srbik: *Mitteleuropa*.)

Az első bástya

Ennek a terjeszkedésnek első célpontja a Dunavölgye. A német külföldi propaganda egy időben puhítja a talajt minden itt élő népben, étvágyat gerjesztve a többséginek és felszabadítóként ünnepeztetve magát a kisebbségi előtt. Megosztja őket, hogy azután uralkodjék fölöttük, a Habsburg politika örököseként. A tömegek legszentebb érzéseiből pedig fegyvert kovácsol hatalmi tervei szolgálatában.

Csehszlovákiában, amely a Kis-Antant államok közül legtöbbet tett eddig a kisebbségek egyenjogúsítása terén, a nemzeti önkormányzat, sőt önrendelkezési jog zászlaját lengeti, mert a Csehszlovák kormányzat egységében a béke erős támpontját semmisítené meg, amely Keleten a Tanásköztársaságok Uniójára, nyugaton Franciaországra támaszkodik, oldala mellett látja Kis-Antantbeli társállamait is s egész Európa és az Egyesült Államok demokrata közvéleményét. A Csehszlovákia ellenes témát a német külpolitika egy világháború koncentrált támadásává hangszereli, hogy ezt a makacs országot térdre kényszerítse hódító tervei előtt. A szudéta német kérdés, mint azt helyesen megállapították, ma már nem is kisebbségi kérdés, hanem a német imperializmus hatalmi kérdése.

Hans Krebs szudéta német politikai vezető ember, aki később Berlinben magas állami hivatalba jutott, már 1931-ben kimondta, hogy „az eljövendő Harmadik Birodalom a határhoz közel élő németeket mind hátsó körébe vonja majd.“ *Henlein* 1934 októberében a prágai cseh agrárpárti *Vecer* c. lapban még tiltakozik az ellen, hogy az ő pártja, a Krebspárt folytatása lenne, s Krebset „lelke mélyéből“ megveti. 1933 áprilisában azonban már teljhatalmat és cselekvési szabadságot követel a szudéta német területen s karlsbad-i nyilatkozatának középpontjában már nem a szudéta németiség szociális vagy nemzeti követelése állnak, hanem a világos német külpolitikai ultimátum. A Henlein párt elárulta ezzel, hogy nem a német néprétegeken esett sérelmek jóvátétele érdekli, hanem Csehszlovákiának szövetségesei sorából való kiszakítása és ezáltal teljes kiszolgáltatása a német hatalmi terveknek.

Az angol konzervatív jobboldal kétségkívül kezére játszik Németországnak ebben a kérdésben s ahogy frontot változtatott az abesszin háború után belső gazdasági összeomlás előtt álló olasz fasizmussal szemben, ugyanugy siet most segítségére a mai német kormányzatnak, amely utolsó fillérét is hadikészültségeire áldozta.

Ha Németországnak és szövetségeseinek sikerül a csehszlovák el-lentállást megtörnie, úgy semmi sem menti meg Csehszlovákiát attól, hogy átjáróház legyen Németország számára a magyar buza, a román petróleum és ukrán gabonaraktárak felé. A lengyel és magyar hivatalos körök Csehszlovákia ellenes beállítottsága ezt segíti ma elő.

A lengyel kormány a csehszlovákiai százezerfőnyi lengyelség számára önkormányzatot követel, a Harmadik Birodalom másfélmilliónyi lengyel részére azonban még soha semmit sem követelt, nemhogy önkormányzatot, noha Csehszlovákiában a lengyeleknek több lengyel tantervű állami iskolájuk és államilag segélyezett magániskolájuk van, mint a németországiaknak együttvéve. Amott a német hatóságoknál nem létezik, hogy lengyelül beszéljenek valakivel, lengyel feiratról, vagy pedig lengyel közhivatalnokról szó sem lehet, Csehszlovákiában pedig mindez megvan.

De mégha nem is lenne így, akkor is, mint a lengyel katolikus *Polonia* c. lap írja: „A csehszlovák bástya leomlása nemcsak Délkelet-Európa, hanem Lengyelország felé is megnyitná az utját Németországnak. Csak rövidlátó politikusok hihetik, hogy bebiztosítják Lengyelországot a német terjeszkedéssel szemben, ha hozzájárulnak Csehszlovákia elfoglalásához és a balkáni ut megnyitásához.”

A magyar hivatalos álláspont szintén figyelmen kívül hagyja, hogy nem Csehszlovákia, hanem a Harmadik Birodalom fenyegeti Magyarország függetlenségét. *Bethlen* István gróf nyilatkozata a holland *Telegraaf*-nak, hogy „hú szövetségei akarunk lenni Németországnak, de őrizkedni fogunk attól, hogy hűbéreseivé váljunk“, nem sok megnyugtatót ad ebben a kérdésben. Egy ilyen szövetség önmagában is az önálló magyar külpolitika feladását jelentené.

A béke szervezése

A dunavölgyi népek semmiképpen sem óvhatják meg függetlenségüket a nagynémet törekvések frontján. A *kollektív biztonság* köre, amelyen nemcsak a mai egyensúlyi helyzetben érdekelt államok épsége, de általában a népek közötti béke is nyugszik, egyedül képes utját állni ennek az iramnak. Az a példa, amit 1938 május 21.-e adott, bebizonyította, hogy a békét csak bátorsággal és határozottsággal lehet megvédeni, Május 21-én nemcsak a szövetségesek nyilvánították ki feltétlen segítő készségüket a veszélyeztetett Csehszlovákiával szemben, hanem az oldalt állók is csatlakoztak a béke frontjához. A támadásra kész féllel szemben felsorakozó hatalmas katonai erő, tartós háborút is kibíró arany és nyersanyag készletek és főként a szabadság védelmének eszméjétől áthatott tömegek legyőzhetetlen tulerőt jelentettek.

A támadó imperializmus „dinamikus“ politikája, amely eddig pusztára fenyegetéssel csikart ki eredményeket, először ütközött határozott ellentállásba és meg is torpant azon. De az angol konzervatív jobboldal által bevezetett kitérő, a támadóval szemben engedékeny külpolitika újra veszélybe hozhatja a békét. Ez a politika kész kelet felé szabad utat engedni a német háborús törekvéseknek, csak nyugateurópai és balkáni érdekeit biztosíthassa valamilyen módon, nem gondolva arra, hogy ha a német tervek Középeurópában valóra válnának, akkor a program második részének betöltése következik, amit a *Mein Kampf* szerint így jelez: „Végleges leszámolás Franciaországgal, a főellenséggel.“ Ezt pedig Anglia sem nézheti ölletett karokkal.

Minden kitérés a békében érdekelt államok szövetségének utjából, csak felbátorítja a támadó imperializmust. A lengyel terv, amely a Balti-tenger és a Fekete-tenger közt lévő államok u. n. „semleges“ blokkját, a „harmadik tengelyt“ népszerűsíti, voltaképpen nem tesz egyebet, mint az olasz akció: szolidaritást bont a béke hathatós megvédésében egyaránt érdekelt államok között. Tetszetős érvei mögött az a cél húzódik meg, hogy a Kis-Antantbeli társállamokat elvonja a megtámadott Csehszlovákia mellől s ugyanakkor utját állja a Tanácsköz-

társaság segélycsapatainak is. Hazájában pedig azt a téves hitet terjeszti, hogy az újabb hódításban vérszemet kapó Németország majd átengedi lengyel befolyásnak a számára oly értékes felvonuló területet Ukrajna felé.

Ez a veszélyeket egymásra toló külpolitikai gyakorlat könnyen pusztulásba viheti Közép és Kelet-Európa kis népeit. Kína és Spanyolország után így lehet a Dunavölgye máról-holnapra a jövő világkonfliktusának gyújtópontja. Mert ma már nem is a közvetlen gazdasági vagy politikai függetlenség, hanem a háború vagy béke kérdése az, amely az itt lakó népeket állásfoglalásra készíteti. A dunavölgyi kis népeknek kivétel nélkül megvan minden érdekük, hogy országuk ne változzék át csataterré, mert függetlenül a kimenetelétől, egy mai háború borzalmaiban ott veszíthetik nemzeti létüket is. A békét pedig csak saját összefogásuk s a kollektív biztonság körébe való bekapcsolódásuk képes biztosítani. Így válik a dunavölgyi népek szerepe elhatározó történelmi szereppé az európai emberiség jövő kibontakozásának útján.

A szinajai Kis-Antant konferencia közös együttműködési ajánlata Magyarországra felé a dunavölgyi válság megoldásának egyik legsürgősebb parancsát vetette fel. Ezt az ajánlatot azonban méltányos kisebbségi jogorvoslások kell, hogy kövessék, mert enélkül a Kis-Antant államok saját többségi népiük biztonságát is aláásnák s megkönnyítik azoknak a munkáját, akik a támadó imperializmus frontján nem hajlandók meglátni a magyarság új nemzeti katasztrófájának megdöbbentő körvonalait. (*Bányai László*)

S Z E M L E

AZ ÉRTELMISÉG SZOCIOLÓGIÁJA

A cseh tudományos élet vezető szelleme még mindig Masaryk. Úgy tűnik, ebben az emberben és az ő felfogásában találta meg a cseh nép a maga klasszikus formáját, benne találkozott egy társadalmilag és természettől meghatározott néplelekbeli adottság a megfelelő tudományos kifejeződéssel. Az egész tudományos generáció, melynek gyökerei még a háború előtti időbe nyúlnak vissza, — Masaryk neveltje, vagy inkább Masaryk hatására találta meg és alakította ki felfogását. Amikor Európaszerte a tudományos miszticizmus dühöng, a társadalom látszólag kicsúszott a tudósok ésszerű kategóriáiból és megfoghatatlan rejtélyként éli a maga életét, — a cseh tudományos szellemiség nem áll megmaradni a félredobott eszméknél és kitart Comte mellett, akinek hatása Masarykra is nagy volt. Comte-tal együtt a cseh tudományos élet az emberi kultúra harmadik fázisánál, a pozitívizmusnál nem kutat alapokat, nem metafizikus, ehelyett — mint Masaryk mondja — „a tényeket állapítja meg, azoknak rendjét és törvényeit“. Pozitívizmus a módszerben, de nem rideg és nem zárkózik el az új eszközöktől és megismerésektől. A mai időkben kétségtelenül van valami heroizmus abban, ha a tudós ragaszkodik a racionalizmus-